

ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ

Бакум З. П. Проектні технології в підготовці вчителів-словесників.

У статті обґрунтовано значення проектних технологій у підготовці вчителів-словесників. Визначено їх мету, сутність і зміст, типологічні ознаки. Запропоновано критерії оцінювання проектної діяльності студентів та етапи впровадження проектної технології в межах системного підходу від першого до п'ятого курсів. Акцентовано на перевагах проектної діяльності для ВНЗ загалом та, майбутніх вчителів-словесників зокрема.

Ключові слова: проект, проектні технології, проектна діяльність, учитель-словесник, системний підхід.

Бакум З. П. Проектные технологии в подготовке учителей-словесников.

В статье обосновано значение проектных технологий в подготовке учителей-словесников. Определены их цель, сущность и содержание, типологические признаки. Предложены критерии оценки проектной деятельности студентов и этапы внедрения проектной технологии в рамках системного подхода от первого до пятого курсов. Акцентировано на преимуществах проектной деятельности для вузов в целом и, будущих учителей-словесников в частности.

Ключевые слова: проект, проектные технологии, проектная деятельность, учитель-словесник, системный подход.

Bakum Z. P Project technologies in teacher-philologist training.

In the article the value of project technologies in teacher-philologist training is proved. Their aim, essence and content, typological characteristics are identified. The criteria of evaluation of students project activities and stages of project technology implementation within system approach from the first to the last study year are offered. The paper is focused on the advantages of project activities for higher education institutions on the whole and future teachers-philologists in particular.

Key words: project, project technologies, project activities, teacher-philologist, system approach.

Суспільство ставить перед освітою нові вимоги до підготовки фахівця, здатного бути не лише висококваліфікованим виконавцем, носієм певних знань, а й активним учасником певного процесу, у якому необхідно самостійно вибудовувати свою життєву і професійну стратегію. Ці завдання можуть бути розв'язані за допомогою проектної діяльності – пізнання дійсності, завдяки якому особистість послуговується технологічними, технічними, економічними та іншими знаннями [2].

В. Сериков указує на важливу характеристику людини – здатність до проектування – цілеспрямованого перетворення світу відповідно до суб'єктивних потреб та ідеалів. З огляду на це науковець розглядає проект як механізм прискореного, інтенсивного розвитку будь-якої сфери діяльності, а проектування як фундаментальний спосіб існування людини, свідомість якої не лише відображає світ, а й творить його [5].

Однією з найприйнятніших нових педагогічних технологій, адекватною до поставлених цілей навчання, є *технологія проектів*, розглянута в дослідженнях О. Полат, Г. Селевко, І. Сергєєва. Останнім часом посилився інтерес до застосування проектних технологій у вищих навчальних закладах. Окрім лекцій, семінарів, практикумів, важливе місце посідають такі організаційні форми, як творчі майстерні, проектні розробки. Відтак студентів активно залучають до кафедральних проектів, що дає змогу вибудовувати індивідуальну траєкторію навчання. За таких умов студент включається вже у власне професійну діяльність через участь у науково-дослідних проектах.

Нині сутність проектів визначається як: комплексна навчальна технологія, що дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, дає змогу студентам виявити самостійність у плануванні, організації та контролі діяльності (Г. Селевко); сукупність прийомів, операцій задля оволодіння певною галуззю практичного або теоретичного знання, тією чи тією діяльністю; шлях пізнання, спосіб організації процесу пізнання, спосіб досягнення дидактичної мети через детальне розроблення проблеми (технології), що повинна мати реальний відчутний відповідно оформлений практичний результат.

Науковці (В. Андрєєва, М. Ахметова, В. Дружиніна, О. Морозова, Н. Пахомова, О. Савенкова та ін.) визначають основні цілі проектних технологій: 1) когнітивну – пізнання об'єктів довкілля; вивчення способів розв'язання проблем, оволодіння навичками роботи з першоджерелами, постановка експерименту, проведення дослідів; 2) організаційну – оволодіння навичками самоорганізації; уміння ставити мету, планувати діяльність; розвивати навички роботи у групі, удосконалювати техніки ведення дискусії; 3) креативну – розвиток творчих здібностей, конструювання, моделювання, проектування тощо.

Є. Полат розглядає проекти, що стосуються *типологічних ознак домінуючої діяльності* (дослідницька, пошукова, творча, рольова, прикладна, орієнтувальна, суспільно вартісна); *предметно-змістової сфери* (монопроект у межах однієї царини знань, міжпредметний проект, інтегрований, поліпредметний, комплексний); *характеру координації*

(безпосередній–твердий, гнучкий, прихований – імітує учасника проекту, є характерним для телекомунікаційних проектів, опосередкований); *характеру контактів* (серед учасників одного навчального закладу, групи, потоку, паралелі, міста, регіону, країни, різних країн світу); *кількості учасників* (індивідуальний, груповий, компанія, акція); *тривалості* проекту (короткочасний, довготривалий, заняття-проект тощо) [3].

На основі вищезазначеного подаємо таку класифікацію проектів:

- 1) за кількістю учасників: груповий та індивідуальний;
- 2) за домінуютьною діяльністю учасників:
- 3) практико-орієнтований проект;
- 4) дослідницький проект;
- 5) інформаційний проект;
- 6) творчий проект;
- 7) монопроекти і міжпредметні;
- 8) короткострокові та довгострокові.

Зауважимо, що поняття «проектна» та «дослідницька діяльність» не є тотожними. Відмінність між ними виокремлює О. Савенков і наполягає на принципово різному спрямуванні змісту цих видів діяльності, переконує, що проектування зорієнтоване на розв'язання практичного завдання, тоді як дослідження – це творчість, процес пошуку невідомого, нових знань [4]. Однак виокремлюють і спільні характеристики, пов'язані з результатами проектної та дослідницької діяльності: формування навичок самостійної роботи, пошук та опрацювання інформаційних ресурсів, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, здатність аргументовано презентувати власні позиції, комунікативні уміння, підсилення позитивної навчальної мотивації та творчої активності студентів, психічне становлення власного Я тощо.

Під час створення проектів необхідно враховувати певні *етапи*: *вихідний* (вибір теми проекту, його типу, кількості учасників, виокремлення проблем, які важливо дослідити в межах окресленої тематики, формулювання запитань, створення ситуацій, що сприятимуть визначенню проблем); *етап розроблення* (обговорення можливих методів дослідження, самостійний пошук інформації, створення схеми кінцевого результату, прийняття творчих рішень); *етап реалізації* проекту (інтегрування й акумулювання всієї інтеграції з урахуванням теми й мети, розробка лише аудіо-відео ряду проекту, підготовка наочно-графічного матеріалу, організація проміжних звітів, отриманих даних у групах на заняттях наукової спілки у вигляді бюлетенів, публікацій, презентацій, веб-сайтів, радіопередач тощо; *завершення* проекту (колективне його

обговорення, експертиза, опанування, висновки, а також презентація на конференції, конкурсі-захисті, виставці).

Відповідно до етапів потрібно окреслювати чіткі завдання, роль викладача та студентів у проектній діяльності (див. табл. 1).

Таблиця 1

Зміст проектної діяльності майбутніх вчителів словесників

№	Етапи	Завдання	Діяльність студентів	Діяльність викладача
1	Цілевизначення	Визначення теми, виявлення однієї або кількох проблем. Вибір робочих груп.	Уточнюють інформацію. Обговорюють завдання. Виявляють проблеми.	Мотивує студентів. Пояснює мету. Спрямовує.
2	Планування	Аналіз проблеми, висування гіпотез, обґрунтування гіпотез.	Висувають гіпотези. Формують завдання.	Допомагає аналізувати. Спостерігає.
3	Вибір методів перевірки прийнятих гіпотез	Обговорення методів перевірки прийнятих гіпотез, можливих джерел інформації.	Обговорюють методи перевірки. Обирають оптимальний варіант. Визначають джерела інформації.	Спостерігає. Консультує.
4	Виконання	Пошук необхідної інформації, що підтверджує або спростовує гіпотезу. Виконання проекту.	Працюють з інформацією. Синтезують ідеї. Здійснюють дослідження. Оформляють проект.	Спостерігає і спрямовує процес аналізу (за необхідності).
5	Захист проекту	Презентація результатів проектування. Оцінювання результатів.	Захищають проект. Беруть участь у колективному оцінюванні результатів діяльності.	Бере участь у колективному аналізі та оцінюванні результатів проектування.

Апелюючи до матеріалів таблиці, необхідно додати, що група студентів формується з урахуванням психологічної сумісності. Кожен студент отримує певну площину роботи в проекті. У процесі виконання проекту учасники доходять висновку, що від успіху кожного залежить успіх усього проекту. Студенти вчаться працювати «в команді», відповідально ставитися до дорученого, оцінювати проміжні та кінцеві результати діяльності.

За використанням проектних технологій змінюється роль викладача, яка є неоднозначною на різних етапах проектування. Викладач є консультантом, помічником, спостерігачем, джерелом інформації,

координатором. Головне призначення викладача – передача способів роботи (а не в конкретних знань).

Проект передбачає самостійну дослідницьку діяльність студента, яка має не лише теоретичну, а й практичну значущість. Тому і презентація результатів різноманітна: наукова доповідь із постановкою проблем і науковими висновками про тенденції, пропонувані в розвитку певної проблеми; створення словника; підготовка комп'ютерних програм, презентацій, публікацій. Нині розроблено основні вимоги до використання методу проектів, що передбачають: 1) наявність значущої в дослідницькому або творчому аспектах проблеми чи завдання, для розв'язання яких необхідні інтегровані знання та дослідницький пошук; 2) практичну, теоретичну, пізнавальну значущість очікуваних результатів; 3) самостійну (парну, групову) діяльність суб'єктів навчання; 4) визначення кінцевої мети проектів (спільних – індивідуальних); 5) визначення базових знань із різних галузей, необхідних для роботи над проектом; 6) використання дослідницьких методів: висунення гіпотез, аналіз отриманих даних, методу мозкової атаки тощо; 7) результати виконання проектів мають бути належним чином оформлені (альбом, презентація, публікація, альманах) [1].

В організації роботи виникають проблеми щодо оцінювання навчального проекту. Очевидно, необхідно ще працювати над чіткими критеріями оцінювання внеску кожного студента (якщо проект, наприклад, колективний). Відповідно, пропонуємо певні критерії оцінювання, що передбачають:

- 1) усвідомлення кожним учасником проекту значущості й актуальності висунутих проблем;
- 2) коректність використовуваних методів дослідження;
- 3) активність учасників проекту згідно з індивідуальними можливостями;
- 4) колективний характер рішень, що приймаються;
- 5) характер спілкування та взаємодопомоги учасників проекту;
- 6) залучення знань з інших наук;
- 7) доказовість рішень, уміння аргументувати свої рішення;
- 8) естетика оформлення результатів, грамотність;
- 9) уміння відповідати на запитання опонентів, лаконічність та аргументованість відповідей усіх членів групи.

Як засвідчує досвід практичної діяльності, підготовка фахівця в умовах компетентнісної парадигми освіти потребує упровадження проектної технології в межах системного підходу.

I курс – залучення студентів до участі в науково-практичних конференціях, наукових семінарах, участі в засіданнях круглого столу тощо. Така діяльність допоможе визначитися з постановкою проблеми для подальшого її розв’язання в майбутньому проекті. Для ефективної організації проектної діяльності студента на цьому етапі на кафедрі визначається науковий керівник, який закріплюється за кожним студентом, і керує упродовж усіх років навчання.

II курс – обрання напрямку проектної діяльності відповідно до наукових шкіл кафедри, визначення мети та завдань дослідження; відображення результатів у межах курсового проектування. Відповідно до поставленої мети студенти вивчають проблему на основі аналізу наукових публікацій, що забезпечує більш усвідомлене бачення досліджуваної проблеми, обирають технології виконання, здійснюють відбір необхідних методів та їх аналіз;

III курс – проходження практики, під час якої створюється можливість отримання зворотного зв’язку з безпосередніми споживачами науково-освітніх продуктів (організація перевірки та тестування наукових розробок на базі партнерських організацій).

IV – опублікування результатів дослідження в українських та зарубіжних виданнях, відображення ключових позицій у кваліфікаційній роботі. Студенти розробляють практичні аспекти проблеми, що мають виражений прикладний характер. Реалізація цих практичних аспектів вимагає від студентів залучення знань із різних предметів, творчого й логічного мислення, дослідницьких аналітичних і проектувальних умінь і навичок.

V – виконання дипломного проекту, у якому відображено напрацювання з певної проблеми, а також реалізація продукту.

Участь у проектах має безліч переваг для ВНЗ, майбутніх вчителів-словесників та їх роботодавців, а саме: 1) можливість участі студентів розв’язанні реальних педагогічних проблем; 2) інтегрування діяльності до міжнародних стандартів у галузі освіти; 3) підтримка конкурентоспроможності ВНЗ на національному, регіональному, міжнародному та світовому ринках освітніх послуг; 4) забезпечення міжгалузевого трансферу знань і практичного досвіду; 5) нові ринки освітніх послуг у вигляді надання корпоративного навчання на підприємствах і в організаціях; 6) упродовж навчання у ВНЗ обрати найбільш оптимальну сферу подальшої професійної діяльності та визначитися з майбутнім роботодавцем; 7) безперервне оновлення знань, постійне підвищення професійної кваліфікації; 8) можливість обміну

знаннями та досвідом професійною майстерністю з іншими випускниками різних ВНЗ, що беруть участь у проєкті; 9) відкриття можливостей для розвитку кар'єри; 10) можливість використання у розв'язанні освітніх завдань організації наукового потенціалу ВНЗ; 11) створення у закладі освіти більш сприятливих умов праці для працевлаштування та кар'єри висококваліфікованих і налаштованих на безперервний розвиток фахівців; 12) забезпечення поетапного входження молодого спеціаліста на посаду: навчальна практика => наукова робота => педагогічна практика => працевлаштування в організації; 13) доступ до єдиних баз знань і загальних інформаційних ресурсів; 14) механізми співпраці між університетами та роботодавцями.

Робота над навчальним проєктом може проводитися упродовж усього навчального року (термін – місяць, три місяці, семестр та ін.) і мати кілька етапів.

У процесі підготовки вчителів-словесників доречно використовувати такі види проєктів: літературно-творчі, мовні (лінгвістичні), культурознавчі, історичні тощо.

Так, на заняттях з методики навчання української мови студентам можна запропонувати проєкт «Підручник нового покоління з української мови», де студенти аналізують чинні підручники, спільно обговорюють, якою може бути структура підручника, які навчальні матеріали доцільно використати, яка література може бути залучена тощо. Обговорюється і вигляд підручника; можна торкнутися проблеми електронного підручника.

Із розвитком глобальних комп'ютерних мереж дедалі частіше з'являються мережеві Інтернет-проєкти, які роблять навчання більш цікавим та ефективним. Під навчальним телекомунікаційним проєктом ми розуміємо спільну навчально-пізнавальну, дослідницьку, творчу діяльність учнів-партнерів, організовану на ґрунті комп'ютерних комунікацій, об'єднану загальною проблемою, метою, зумовлену методами і способами розв'язання проблеми, спрямовану на досягнення спільних результатів.

Телекомунікаційні проєкти мають переваги, оскільки між учасниками проєкту та його організаторами завжди підтримується оперативний зв'язок і миттєвий обмін інформацією, проєкт може охоплювати значну територію, використовуються сучасні інформаційні технології – додатковий стимул для залучення учнів до пошукової діяльності. Специфіка телекомунікаційних проєктів полягає ще й у тому, що вони за своєю суттю є завжди міжпредметні, адже розв'язання проблеми, закладеної в кожному проєкті, потребує інтегрованих знань.

Отже, така технологія дозволяє формувати інтелектуальні вміння

критичного і творчого мислення; у її основу покладено розвиток пізнавальних здібностей, уміння самостійно конструювати власні знання та орієнтуватися в інформаційному просторі. Окрім того, формується вміння розглядати проблему різнобічно, установлювати причинно-наслідкові зв'язки, переносити знання з інших царин для вирішення проблеми. Окрім того, застосування проектних технологій забезпечує професійне зростання учасників проектів, сприяє активізації творчої діяльності та розвитку креативності. Зрештою реалізація проектів дозволяє значно підвищити якість підготовки фахівців, затребуваних на ринку праці, що є найважливішим завданням вишу. Проекти – специфічна технологія, що синтезує навчальну, дослідницьку, конструктивну, творчу діяльність і значно розширює простір професійної компетентності майбутніх учителів-словесників.

Література

1. Ахметова М. Н. Педагогическое проектирование в профессиональной подготовке / М. Н. Ахметова. – Новосибирск : Наука, 2005. – 308 с.
2. Концепція державної програми роботи з обдарованою молоддю на 2006-2010 роки // Освіта України. – 2006. – № 48 (741). – С. 1–3.
3. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина ; под ред. Е. С. Полат. – М. : Академия, 1999. – 224 с.
4. Савенков А. И. Психологические основы исследовательского подхода к обучения : [учеб. пособие] / А. И. Савенков. – М. : Ось-89, 2006. – 480 с.
5. Сериков В. В. Проектная деятельность как средство формирования профессиональной компетентности специалиста / В. В. Сериков // Организация проектной деятельности в образовательном пространстве колледжа. – Волгоград : Колледж, 2008. – С. 12–18.

Стаття надійшла до редакції 21.06.2015 р.